AANDACHT GEVRAAGD

Adviesbrief inzake de uitwerking van een landschapspark aan de Rotte

Noël van Dooren
provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit Zuid-Holland
20 mei 2022

De provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit adviseert gevraagd en ongevraagd Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. Noël van Dooren is aangesteld als PARK van augustus 2020 tot augustus 2023. Noël van Dooren is landschapsarchitect en onderzoeker.

Deze adviesbrief is op 24 mei 2022 aangeboden aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, en meer in het bijzonder geadresseerd aan de portefeuille-houders landbouw en ruimtelijke ordening.

Inleiding

Op een luchtfoto van Zuid-Holland anno 2022 is goed te zien hoe de Rotte drager is van een groene zone die een verbinding legt tussen het hart van Rotterdam en het Groene Hart. Het gaat dan, denkend vanuit Rotterdam, eerst om een rivier in de stad, dan de Rotte als hartlijn van een recreatief landschap ruwweg ten zuiden van de A12, daarna de rivier tussen grootschalige en open landbouw-polders tussen Zevenhuizen en Bentwoud, en tenslotte het Bentwoud zelf, waar de waterscheiding ligt en waar de Rotte ontspringt. Noordelijk van het Bentwoud verwijdt het panorama zich in de kleipolders van Hazerswoude en Waddinxveen, en de veenweidepolders richting de Oude Rijn.

Luchtfoto Rotte van Bentwoud tot Neuwe Maas, situatie 2022

Onlangs presenteerde de provincie Zuid-Holland onder de naam *Toekomstonderzoek 50-50* een terug- en vooruitblik. Een klein vergelijk tussen de topografische kaart van 1971 en die van 2021 voor dit gebied is opzienbarend. De Rotte is zowel vanuit het westen als vanuit het oosten volledig ingeklemd geraakt door woningbouw, glastuinbouw, bedrijvigheid en infrastructuur. De (woning)bouwplannen voor *BleiZo* bij het nieuwe station Lansingerland en het Vijfde Dorp in de Zuidplaspolder maar ook de aanleg van de Verlengde Bentwoudlaan zijn volgende stappen in dat proces.

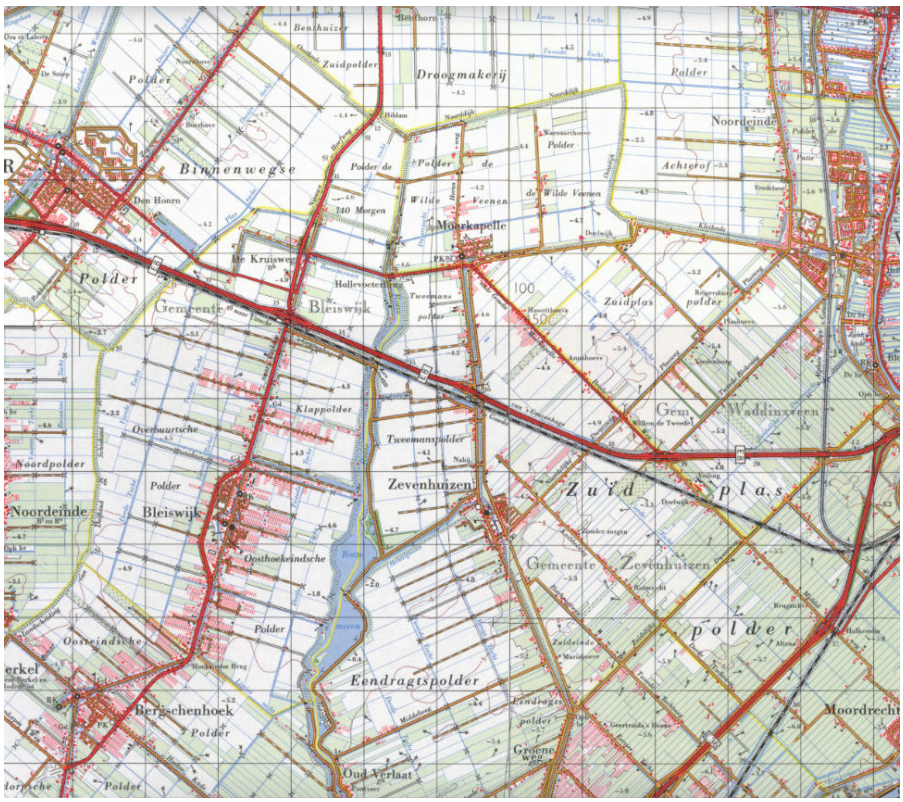

1971

2021

Grootschalige akkerbouw in de Rottepolders. Het open landschap dat zich op de luchtfoto toont als een restant is in de praktijk nog van forse maat.

Het kaartbeeld suggereert dat we hier te maken hebben met de laatste restjes open landschap en in zekere zin is dat ook zo. Toch is de werkelijkheid op ooghoogte gelaagder. In augustus 2021 fietste ik van Nieuwkoop naar Rotterdam. Als deel van een reeks gesprekken bezocht ik de agrariërs Jan van der Wel en Arie van den Hoek bij Moerkapelle. De foto geeft een indruk van de grote ruimte die je hier nu vindt.

Een verkenning van Strootman Landschapsarchitecten naar de ruimtelijke dynamiek in dit gebied uitgevoerd voorjaar 2021 in opdracht van de provincie als aanvulling op het plan voor Landschapspark De Rotte, onderstreept echter dat dit stuk Zuid-Holland onder grote druk staat. Voor de westelijke Rottepolders, gelegen in de gemeente Lansingerland, lijkt het er op dat deze druk het agrarisch gebruik in de komende jaren zal verdrijven.

Daar waar het plan voor Landschapspark De Rotte op zichzelf begrijpelijk vanuit Rotterdam is gedacht, benaderde ik het letterlijk en figuurlijk vanuit het noorden. En daar waar iedereen het wel eens is dat de Rotte en haar groene zone van groot belang zijn, verschilt het perspectief op de strategische vragen voor het gehele gebied van Bentwoud tot hartje Rotterdam aan de orde zijn. Dat was de aanleiding voor het kraken van enkele kritische noten bij de presentatie van het landschapsplan najaar 2021. Een aantal partijen daagde mij toen uit mijn gedachten uit te werken. Om mijn positie als PARK te bepalen heb ik in het voorjaar van 2022 een reeks gesprekken gevoerd – zie voor een overzicht de bijlage.
Die gesprekken maakten mij zowel bezorgd als ongeduldig. Hier vertaal ik dat in een aantal overwegingen en een advies bestaande uit acht punten. Het gaat om een buitengewoon complex gebied. De overwegingen doen geen recht aan alles wat er speelt. Maar het is niet mijn rol een compleet plan te maken; ik agendeer hiermee wat in mijn ogen de cruciale punten zijn, en de actie die gevraagd wordt.

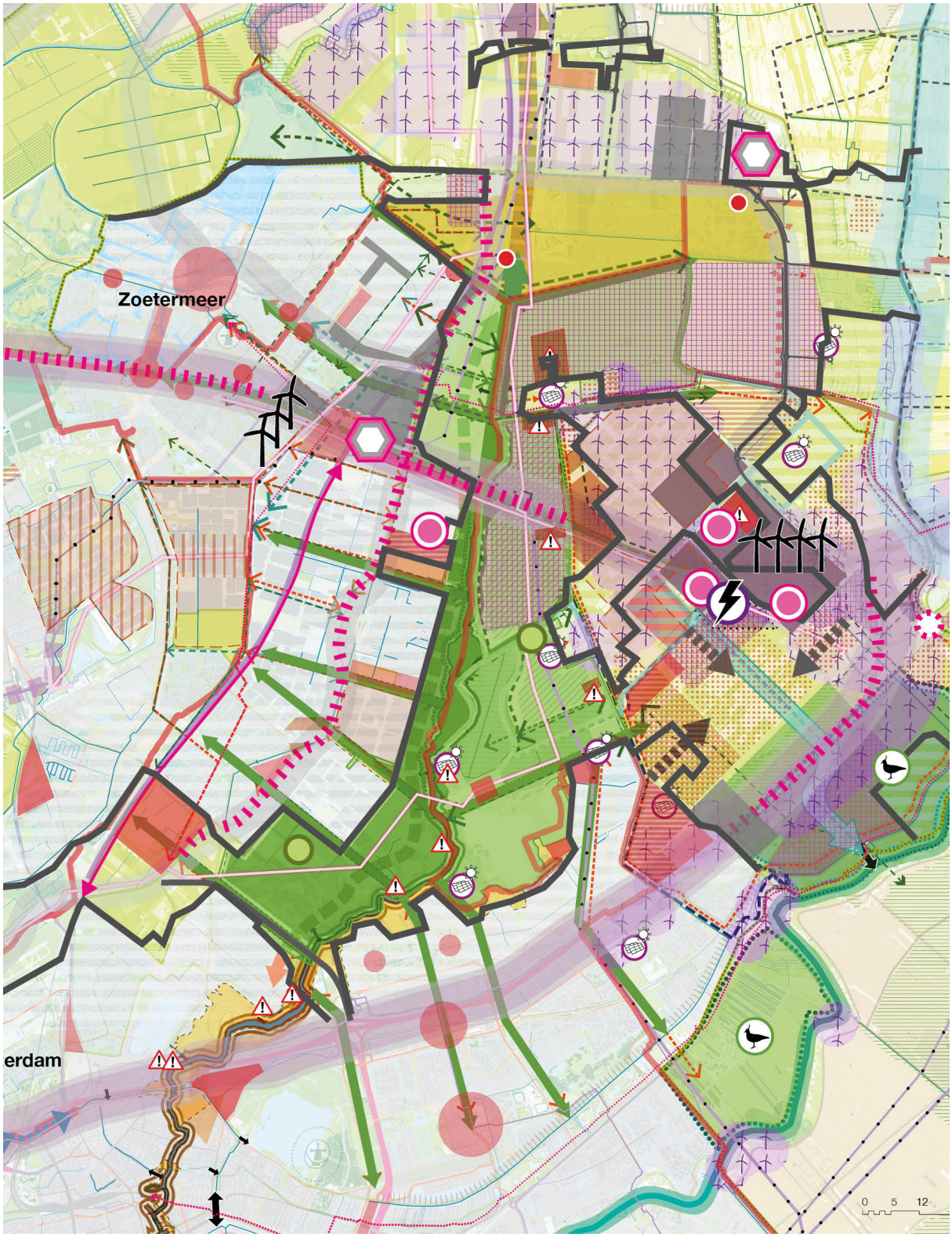

Verzamelkaart uit *Verkenning Rottepolders noord en Bentwoud*, Strootman Landschapsarchitecten 2020

Mijn hoofdboodschap is:
Provincie, geef gas! Het gebied dat nog open is, is al niet groot meer. Neem nu kordaat het initiatief om verkruimeling en kwaliteitsverlies te voorkomen.

Overwegingen

Strategische overwegingen
Het Zuid-Hollandse landschap staat onder grote druk. Er is een gevecht om de ruimte gaande. Woningbouw, logistiek, verkeer, recreatie en energieproductie vragen eisen meer plek op. Een sector als de landbouw is in een transitieproces. Allerlei waarden zijn in het geding – denk aan biodiversiteit, of waterkwaliteit. Het Planbureau voor de Leefomgeving sprak van Grote opgaven in een beperkte ruimte.
Als die druk ergens gevoeld wordt, dan is het wel aan de Rotte. In grote veranderingen, zoals de bouw van het Vijfde Dorp, maar misschien nog wel meer in kleine veranderingen: ondernemersbeslissingen bij transitieopgaven als de sanering van 'oud glas' bijvoorbeeld. Daar is een veelheid aan partijen bij betrokken, zoals de gemeentes Lansingerland, Zuidplas, Rotterdam en de provincie Zuid-Holland. Daarnaast meerdere samenwerkingsverbanden, zoals het Recreatieschap Rottemeren, de regionale besturen zoals MRDH en Midden-Holland, en de landschapstafels. Gemeentes, provincie, samenwerkingsverbanden en gebiedspartijen spelen met elkaar een complex spel dat over totaal verschillende gebieden met eigen karakteristiek en opgaven gaat – maar als eindresultaat wel een doorgaande, groene, kwaliteitsvolle zone moet opleveren.

De Rotte is de hoofdader van één van de groene sleutelstructuren die de metropool geleden en verbinden met het grotere landschap. Met het omarmen van het Landschapspark Zuidvleugel heeft de provincie zich potentieel een rol gegeven in het uitwerken en bewaken van de essentiële groene structuren op de provinciale schaal. In de praktijk volgt de provincie in delen van het beoogde Landschapspark Zuidvleugel de initiatieven die er zijn – zo ook hier. Maar juist in de dagelijkse praktijk en de realiteit van een gebied, hier de Rotte, is een initiatiefrijke, kordate en kaderstellende provincie dringend gewenst, vooral daar waar de groene sleutelstructuren letterlijk en figuurlijk groter blijken dan voorzien door de partners in bestaande initiatieven.

Het nieuwe kabinet wil duidelijk regie nemen in de aanpak van de grote opgaven waar Nederland nu voor staat. Maar daarbij kijkt het kabinet nadrukkelijk naar de provincies. Er moeten keuzes gemaakt worden, op gebiedsniveau. De Rottepolders zijn niet cruciaal als het gaat om stikstof, bodemdaling, waterberging of woningbouw. Maar ze staan model voor vele stukken Zuid-Holland die zo maar nog verder kunnen verkruimelen dan nu al het geval is.
Het omgevingsbeleid van de provincie doet uitspraken voor afzonderlijke dossiers, maar heldere hoofdkeuzes worden hiermee niet aangestuurd. Dat is hier nodig, en wel snel. En met de nota Vitale Landbouw heeft de provincie wel een verhaal neergelegd over de toekomst van de landbouw, maar toch is er grote onzekerheid in dit concrete gebied.

Van Bentwoud tot hartje Rotterdam: samenhangend landschapspark
Met het Landschapspark Zuidvleugel is al een agenda neergelegd voor wat de cruciale groene structuren in het dichtstbevolkte deel van de provincie zijn. Een samenhangend landschapspark van Bentwoud tot hartje Rotterdam is daar één van de samenstellende delen van, en voor dit deel is een helder, samenhangend beeld dringend noodzakelijk. Maar het huidige plan voor Landschapspark De Rotte, onder verantwoording van het Recreatieschap, is in zijn benadering te sterk gericht op het recreatieve deel van de Rotte en is niet goed toegerust om de grootschalige en agrarische kleipolders bij het landschapspark te betrekken. De missie 'van bron tot dam' gaat met deze aanpak niet lukken.

Ik constateer dat in de kleipolders rond Zevenhuizen en Moerkapelle sprake is van economisch gezonde landbouw met bedrijfsopvolging. De agrarische sector moet zeker een transformatie doormaken naar een 'landschapsinclusieve' landbouw, zie daartoe bijvoorbeeld het advies van het College van Rijksadviseurs uit 2020, maar in essentie kan hier de komende decennia efficiënt voedsel worden geproduceerd, en is daarmee ook een grondgebruik benoemd dat kan zorgen voor de openheid van deze polders.

Het plan voor landschapspark De Rotte creëert, bewust of onbewust, spanning tussen recreatieve betekenis en grootschalige landbouw. Wellicht is dat ingegeven door andere delen van het Landschapspark Zuidvleugel, waar landbouw en landschapsbeheer in een ander evenwicht zijn. Het valt mij op, dat de provincie Zuid-Holland weinig uitspaken doet over de rol van de agrarische sector in dit gebied. Dat zou de indruk kunnen wekken dat landbouw hier beschouwd wordt als de partij die vroeg of laat aan het kortste eind trekt. Ik ben van mening dat grootschalig agrarisch gebruik hier de actieve steun van de provincie verdient, onder de premisse dat de sector innoveert op het vlak van bodem, water en biodiversiteitsherstel. Het woord openheid is daarbij van belang; of het nu via grondeigendom of juridisch instrumentarium is, het bewaken van openheid voor de lange termijn is cruciaal.

Concrete kwesties

- Daar waar het plan voor Landschapspark De Rotte in het zuidelijke deel in de fase van een uitvoeringsagenda is, wordt nu voor het agrarische deel als inhaalslag een verkenning gedaan inclusief een nulmeting: hoe staan de agrarische bedrijven er vandaag de dag werkelijk voor? Dat is goed, maar er is ook een ontwerp nodig. Ik pleit ervoor de grootschalige landbouw te omarmen als welkom deel van een landschapspark. Ik heb daarvoor vorig jaar het alternatieve motto 'van haver tot haven' voorgesteld. Ook vanuit huidige ideeën rond bewustzijn van voedsel, voedselautonomie en korte ketens is de invulling van een landschapspark met productieve landbouw een interessante optie. Maar wel één die om beelden vraagt, om ontwerpende oplossingen voor twee functies die niet zo maar samengaan. Dat vraagt een andere houding in het landschapsplan: de agrarische functie is niet een onwenselijk of lastig gegeven, maar een welkome grondgebruiker. Vanuit de provincie moet het toekomstperspectief onderstreept zijn. De boeren in het gebied, verenigd in de LTVR, zijn ook aan zet. Het is van belang dat zij zich realiseren dat het nieuwe programma recreatie zich onvermijdelijk aandient en omarmd moet worden. Alleen een verkenning schiet te kort, hier is ontwerp nodig, ontwerp dat letterlijk en figuurlijk nieuwe perspectieven toont.

- In het bijzonder vraag ik daarbij aandacht voor de barrière met spoor en A12. Dit is één van de plekken in Zuid-Holland waar grootschalige rijksinfrastructuur 'gewonnen' heeft en groene landschapsstructuren het nakijken hebben, ondanks de goedbedoelde inspanningen om de tunnel met kunst een aardiger karakter te geven. Datzelfde geldt overigens voor de A20 aan de rand van Rotterdam, maar die opgave staat wel op het netvlies van de verschillende partijen. De A12/spoorpassage niet. Voor een goed functionerend landschapspark dat daadwerkelijk Groene Hart en stad verbindt, is op termijn een échte oplossing voor dit punt nodig. Dat zal niet snel lukken want het is duur en complex, maar het moet wel op de agenda komen te staan.

- De ontwikkeling van het Vijfde Dorp staat op het oog los van de Rottepolders. Maar dat is niet zo. De gemeente Zuidplas is een belangrijke bestuurlijke partij waar een groot deel van de noordelijke Rottepolders onder vallen. Het Vijfde Dorp krijgt alle aandacht, maar eigenlijk zou het hier om een ontwikkelingsplan voor de Zuidplaspolder als geheel moeten gaan met meerdere componenten, waaronder het Vijfde Dorp. Vanuit provinciaal oogpunt is de Groene Schakel is een zeer belangrijke component, die in feite als een nieuwe extensie van het Landschapspark Zuidvleugel moet worden gezien. Afgezien van het feit dat een aantrekkelijk groengebied een betere naam verdient dan Groene Schakel, is daar verrassend weinig aandacht voor. De Groene Schakel is geen

provinciaal plan, en dat markeert ook het probleem: De provincie zou de Groene Schakel moeten benaderen als een nieuw stuk Landschapspark Zuidvleugel, en daarmee de grotere verbanden agenderen.

- Aan de westzijde staan met de in ontwikkeling zijnde woningbouwlokatie Bleizo en Horti Science Park ook stevige veranderingen op stapel, die tot nog toe weinig ambitie tonen goede dwarsverbanden met de Rottezone te creëren. Ook hier is er te weinig urgentie om grotere groene verbanden veilig te stellen, en nieuw te maken.

- Het plan voor het Landschapspark De Rotte onder verantwoording van het Recreatieschap werkt dit jaar (2022) toe naar een uitvoeringsagenda. Deze agenda is opgebouwd uit een uiterst lastige mengeling van grote en kleine, stedelijke en landelijke, concrete en strategische, snelle en langzame projecten. Er is zorg om het vasthouden van de grote lijn en het organiseren van kwaliteit. Als dat al het geval is voor 'alleen' het zuidelijk deel, dan wordt dat al helemaal een opgave wanneer we verder denken tot voorbij het Bentwoud en de Groene Schakel. Net als bij complexe stedelijke transformatievraagstukken is inhoudelijke supervisie cruciaal voor het toezicht op continuïteit, samenhang en kwaliteit. Zonder dat dreigt fragmentatie en kwaliteitsverlies.

'Tussenland' in passage snelweg A12 en spoorlijn Den Haag - Utrecht; foto kijkend naar zuiden september 2021 en opname Google Earth

Advies

Het is me uiteraard bekend dat de provincie al lang betrokken is bij dit gebied. Ik constateer dat dat onvoldoende omgezet wordt in daadkracht, actie en visie. Ik gebruikte daarvoor de metafoor 'gas geven'. Dat geldt eens te meer, omdat de coronajaren achter ons plus de recente gemeenteraadsverkiezingen dringend vragen om een vernieuwing van het gezamenlijk beeld van alle partijen. Ik vertaal mijn overwegingen in zes punten; drie hoofdpunten aangevuld met drie concrete aanbevelingen:

1. **Wees actiever in het neerzetten van dit gebied als deel van Landschapspark Zuidvleugel, met een duidelijke agenda wat dat betekent. Benoem het landschapspark De Rotte als een essentiële schakel tussen Groene Hart en hartje Rotterdam. Begrens het landschapspark en geef dat een robuust fundament in het ruimtelijk beleid, zodat verdere versnippering, van buitenaf en van onderop, voorkomen wordt.**
2. **Spreek uit dat grootschalig agrarisch gebruik, mits duurzaam, toekomst heeft in de kleipolders tussen Zevenhuizen en Hazerswoude.**
3. **Actualiseer welke partijen hier aan tafel moeten zitten en breng ze samen. Stel de partijen, en met name ook de agrarische vereniging, in staat om tot een aansprekend beeld te komen hoe grootschalig agrarisch gebruik en recreatie kunnen samengaan.**
4. **Onderzoek hoe dat de barrière met de A12 en het spoor Den Haag-Utrecht opgeheven kan worden.**
5. **Neem het voortouw om ontwikkelingen in aanpalende gebieden beter te verbinden met de Rottezone, met name door de Groene Schakel in de Zuidplaspolder hoger op de agenda te zetten.**
6. **Stel vanuit het Landschapspark Zuidvleugel een supervisieteam in om de kwaliteit te bewaken bij de uitwerking en uitvoering van het plan voor Landschapspark De Rotte van Bentwoud tot centrum Rotterdam inclusief de aansluiting van de Groene Schakel.**